

בָּאַלְהָיָה

EXERCITIUM ACADEMICUM,

DE

L I N G V A C O E L E S T I ,

Quod

Indulitu Ampliss: SENATU\$ PHILOSOPH.
in celebri hoc, quod Aboæ est,
Musarum Palladio,

M O D E R A T O R E

Viro Admodum Reverendo, Amplissimoq;

M. ISAACO פִּזְחָרָנִין

Oriental. L. L. Professore Celeberrimo,
Facult: Phil. h. c. Decano maxime Spectabili,
Præceptore & Promotore æternum
colendo.

Doctorum placidae censurae modeste submittit,

GABRIEL CAJANUS, E. F.
Ostro Bothn.

In Aud. Max. ad 18 Nov. A. M. DC. XC. IX.

IMPR. APUD Jo. L. WALLIUM.

VIRO,
Summæ in REGEM fidei
Reverendissimo in CHRISTO
Patri ac Domino,
DN. JOHANNI
GEZELIO,
S. S. Theologiæ DOCTORI Consum-
matissimo,
EPISCOPO Diœcēsios Aboensis
Eminentissimo,
Academiæ ibid. PRO-CANCELLARIO
Permagnifico,
Nec non Confistorii Eccleſ. PRÆSIDI
Gravissimo,
Mæcenati & Patrono summo.

Scandere quid properas, mea charta pala-
tia in alta
Præfulis atq; domum Boreo celeberrimi in orbe!
An non est notum tibi magnos magna decere?

Non tibi sat fuerit, videat te si infima turba,
plebs media aut recitet? præstat sublimia namq;
Suspexisse animo sortemq; manere suam intra:
Icariis undis nomen dedit Icarus audax,
Qui stultus pennis alienis alta petebat.
Si tamen allicit ac impellit magna Patroni
Magni te bonitas, ut tendere non vereare
Ad SOLEM hunc TERRÆ (namque est
 This in Q) hujus

Fac fiat caute ceu fas est atque modeste,
Scilicet observa studio & circumspice summo
Si vacuum poteris, Patronum offendere curis;
Intempestivum namq; ægre fertur ab omni.
Intrans excusa, quod magno nomine lucem
Scripto acquisivi tenui; dein dic proficiisci
Ex humili calamo. nec mente labascito si te
Non reputat dignam lectu: defendere noli
Si qua parte sies, nec comta, nec usq; probanda
Postremo optabis, sol serus ut occidat bicce
Et solitos radios, integrumque parentem,
Mittat permites, humilem foveatq; clientem.

REVERENDISS: in CHR. PATRIS

Humil. & devotil. clien.

G. C.

VIRIS

Adm. Reverendis, Amplissimis, Pl. Reverendis,
Consultissimo & Clarissimis,
Dm. JOHANNI A. CAJANO,
S. Ministerii in Bothn. Orient. Seniori,
Past. & Præposito Cajanæb. incluto.
Dn. M. GABRIELI FORTELIO,
Præp. & Past. Biörneb. gravissimo.
Dn. GUSTAVO CAJANO,
Pastori in Lochto meritissimo.
Dn. ERICO E. CAJANO,
Pastori in Sotkamo dignissimo.
Dn. JOHANNI GRENBÖHM
Consuli Wasensi spectatissimo.
Dn. ERICO J. CAJANO,
Pastori in Paldamo Regiis literis
confirmato.
PATRONIS, AVUNCULO, PATRI, AFFINI
& COGNAT: singulis Evergetis optimis,
ideoque reverenter colendis
suspiciendis.

*Primitias has studiorum sacras
vult esse*

NOM. CLARISS:

Cultor devoutus
G. E. C.

§. I.

NAE quis forte nos insimulet audaciae, dicarque in alienam nos messem immisisse falcem, quod agamus de lingua cœlesti, seu quod inquiramus, quoniam idiomate cœlites olim sint usuri: Præmittendum aliquid loco defensionis censeo. Perpendat quæso cui tale quid venit in mente, utrum nobis, utpote philosophis Christianis, non liceat præsupponere (omissa ipsa disquisitione Theologis competente) homines quosdam, puta pietati litantes, exactis in mundo hoc vitæ diebus, ad περι την θεον qvoddam gloriosum translatum iri, sicque delabi ad investigandam linguam ipsorum? Non immerito benignum qvemvis atque mitem lectorem confido, quod & officiosè rogo, a nostra hic stare parte; siquidem scriptura communis est fons, ex quo non modo Theologus sed & Philologus tan-

A

tum

tum aquæ haurire potest, quantum siti
restingvendæ satis est; vel in scriptura,
sicut Rabbinos accepi locutos, sunt *mon-
tes doctrinarum*, unde cuique quod com-
modum videtur, promere licet, tam
Philologo quam Theologo, atque deinceps
suo modo tractare. Licet vero adhuc
theologicum hoc materiale dixeris, Mi-
Lector, videbis tamen, postquam per-
curristi pagellas has, me a materia hac-
ce omne theologicum abstraxisse, & ar-
gumenta singula, quæ S. S. suppedita-
rat, non aliter quam philologice tra-
ctasse, licet id quoque parce fiat, faten-
dum enim est multo plures potuisse me,
si Theogum agere licuisset, proferre
rationes; sed feci quod potui, quod lici-
tum esse rebar. Sine autem L. B. te ex-
orem, ut pro solito tuo favore scriptum
hoc in meliorem interpretere partem,
& malevolorum ora quoque obturando
mihi faveas.

§. I I. Dum autem in eo sumus, ut de
lingua hac differamus, breviter tange-
mus *οὐμαζλογίαν*, cuius tamen speciem

éπωνοτογίαν consulto omittimus, contenti
dixisse Lingvam Beatorum huic titulo &
nomini esse synonymum. Homonymia
vero majus nobis faceſſit negotium, si-
qvidem plura ſunt, quæ ſub hoc nomine
veniuut intelligenda, & tamen aliena a
noſtro proposito: Removenda itaque i-
ſta erunt ſtatiſ ab initio, & excluden-
da omnium primo lingva DEI, qui etiā
dicitur loqui & manifestare ſuos con-
ceptus, de qua Auguſt: l. 15. de C. D. c. 6.
*Aut veritas immutabilis per ſeipſam ineffabili-
liter loquitur, rationalis creature mentibus
aut per mutabilem creature loquitur, ſive
ſpiritualibus imaginibus ſpiritu noſtro, ſive
corporalibus vocibus corporis ſenſu: deinde
etiam per viam eminentiæ attribui poſ-
ſet DEO loquela, eſt namque perfectio
competens hominibus, quæ DFO com-
petere per rationem ethinentem poſteſt,
licet non ſub ea formalitate, qua creatu-
ris, tamen ratione alia eminenti & per-
fectiſſima, imo ſpiritus DEI ipſe vide-
tur hoc modo ratiocinari de viſu & au-
ditu DEO competente Ps. 94. 9. Ut
jam*

jam taceamus scripturam, ex qua Philologi collegerunt dicta de locutione DEI in classes duas, in dictis primæ classis dicunt locutionem DEO tribui $\alpha\lambda\eta\theta\omega\varsigma$, in dictis vero classis alteræ $\alpha\lambda\eta\theta\omega\varsigma$. Conf. Glass. S. Reth. tr. I. c. 7. p. 1137.

§. III. Semota sic jam lingua DEI, etiam lingvam Angelorum remotam volumus a nostra dissertatione, utpote eam qvæ nostri non est propositi, in qvorum modo loqvendi exponendo, mirum qvatum autores dissentient, qvorum sententias summo studio confessit Dn D. Valent. Alberti in pec. diss. de locutione angelorum. Loqui quidem hos nobis est certum, cum, si hoc negaretur, homines hac in parte pertinione sua proprius ad DEUM accederent, ut observat Scheibler. Metaph. l. 2. c. 4. tit. 13. art. 1. n. 215. Verum modum loqvendi determinare non possumus, cum scriptum de eo, nec in libro naturæ, nec scripturæ, extet, qvare cum Augustino dicimus: nec sciri nec affirmari

mari posse, quanam ratione angeli, vel ad au-
 rem forinsecus, vel ad animum intus lo-
 quantur, Enchirid. c. 59. Digni itaque
 sunt prorsus Judæi, qui risu excipian-
 tur, non modo enim audacia eorum
 tantum crevit, ut modum certum lo-
 quendi ipsis tribuerent, sed & eo pro-
 vecti sunt, ut certum etiam idioma ipsis
 assignarent, & negarent notitiam ling-
 væ Syriacæ & Caldaicæ; quæ causa est
 cur nunquam preces suas in his lingvis
 fundant, dicunt namque angelos has
 lingvas nescientes preces his lingvis fu-
 sas ad DEUM non deferre, & sic eas
 esse vanas atq; inanes; huc quoque per-
 tinent ea quæ consultissimus Dn. Wag-
 genseil in Sota sua annotavit p. 688. his
 verbis: לעולך רכז יהודיה אמר רכז
 אל שאל ארים ארכו בלשון ארמו דאר יהון
 כל השואל ארכו בלשן ארמי אין מלאני
 זה שורת hoc est. At v. ait R. Judas ex
 ore raf. nunquam (a DEO) flagitet ho-
 mo ea, quibus indiget linguâ Syriacâ: nam
 uti auctor est R. Jocabanan, quisquis Syria-
 ce precatur, huic angeli non sunt ministri.

LIN-

Lingua autem hæc eorum nostri non est instituti, uti nec animæ humanæ in statu separationis, ut loqvuntur Pneumatici, quarum qvia status est analogice similis statui Angelorum, verisimile qvoqve evadit, etiam lingvam eorum non esse dissimilem, sed modum loquendi qvoqve esse analogum; qvorum qvia lingva & modus loquendi ignoratur, ignorata etiam manet lingva harum.

§. IV. Exclusis sic jam iis, qvæ sub nomine hoc intelligi possunt, & nostri non sunt instituti, recta ad lingvam beatorum in cœlo pergitmus exponendam; in cuius expositione primo loco nobis incumbit probare, num beatis lingva sit adscribenda per externam claram & distinctam vocum expressionem? Qvod nobis certum est (præter ea dicta scripturæ, qvæ mentionem glorificationis & jubilationis per lingvam & os, per guttur, per clamorem & vociferationem, faciunt; hæc enim non prohibebimus, utpote θεολογικῶν γένεσα) etiam ex eo, qvod habebunt beati eadem instru-

strumenta literas & vocem efferendi,
qvibus in hac etiam vita gaudebant:
Habent pulmones, ex qvibus per alperam
interiam efflatur spiritus, qui qvafsi vo-
cis & loqvelæ materiam sumministrat;
ex hujus enim varia collisione oritur
varietas sonorum tam qvoad tonos,
qvam qvoad articulationem; diversifi-
catio qvidem hæc non in totum est a
pulmonibus, sed ea tantum, qva sonus
est magis vel minus sonora & fortis,
qvæ oritur ex maiori vel minori violen-
tia qua spiritum pulmones extrudunt,
illud enim præstat in loquela pulmo,
qvod in musicorum organis folles: Ha-
bent laryngem, cuius timula prout magis
vel minus aperitur, ita & tonus est ma-
gis vel minus gravis & acutus, est nam-
que totius musicæ sedes, qua beati u-
tentur: his qvæ jam enumeravimus be-
ati vocem efferent; literarum vero for-
matio tota fere perficietur naribus,
ore, lingva, labiis & palato postquam
spiritus extra laryngem pervenit. Hæc
instrumenta vocem & literas efferendi
quo-

qvoniam beati habebunt, qvidni erunt
 in officio suo constituta, & qvid obstat
 qvo minus locutione vocali internos
 suos conceptus aliis manifestent, nam
 illud est homini naturale, licet non de-
 terminatae ad hanc vel illam lingvam,
 contra illos qvi lingvam hebræam vo-
 lunt homini esse naturalem; quod hic in
 transcurso retellemus rationibus, qvas
 ex Leusdenio adducemus, aliud sva-
 dentibus: (Ν) Si lingva hebræa esset a
 natura, homines utique magis essent
 proclives ad eam descendam; sed expe-
 rientia docet aliud: (Σ) Surdi a nativi-
 tate ea uterentur, si hoc esset verum: (Ι)
 Deinde varietas illa in declinationibus
 & conjugationibus hebraicis, ac deri-
 vatio certa, a quibusdam radicibus non
 videtur a natura, sed ex instituto esse;
 de qua re pluribus adhuc Leusdenius,
 Philol. Ebr. diss. 17.

§. V. Argumento sic desumpto ex
 organis loquelaꝝ, nulla ratione probari
 potest nos ibi mutos pisces & καθα
 ορέσων fore, quod argumentum etiam
 ur-

urget Dn. D. Schertzerus in syft. Theolog. ut enim organon visus & auditus, ponimus in sua actione videndi & audiendi; sic & lingvam & cœtera instrumenta in sua actione voces modulandi, qvibus sese mutuo alloquentur, & concinent hymnos laudis divinæ, de qua instrumentorum operatione vel loquela, Henricus a Gandavo, hoc modo: *Propria operatio linguae dentium & labiorum, absque omni imperfectione annexa, est locutio atque vocum modulatio, sicut est operatio oculorum visio.* Accedit huc quoque consensus Patrum qvi magno numero sunt collecti a Gerhardo lib. de V. Æ. Muhammedis vero auctoritatem relinqvimus Turcis, qvi licet paradisum fabricarit ingenio suo similem in Alkorno, multaque alia finxerit risum motentia; tamen in eo a vero non aberravit, dum dixit beatos mutuis sese iisque gratissimis sermonibus oblectaturos.

§. VI. Argumentis his certo obtinemus, beatos clare & distincte voces exprimere. Nec repugnat thesi nostræ

Apostolus 1. Cor. 13. 8, dum dicit
 $\gamma\lambda\omega\sigma\sigma\alpha\pi\alpha\nu\epsilon\delta\alpha$, nam præterquam quod
 Paulus hic loquatur ex suppositione, &
 non absolute, hoc modo: si vel lingvæ
 cessarent, nihilominus nunquam cessa-
 tura charitas esset; possumus etiam ob-
 servare hic cum aliis quibusdam, quod
 Paulus loqvatur in plurali, dicendo $\gamma\lambda\omega\sigma\sigma\alpha\pi\alpha\nu\epsilon\delta\alpha$;
 istisque sic verbis innuere
 varietatem Lingvarum perire & cessa-
 re, Lingvæ autem unius alicujus usum
 non negare: sunt namque in mundo
 Lingvæ; quædam quæ in confusione,
 quædam quæ post eam fortitæ sunt su-
 am originem, satis multæ, quas Apo-
 stolus merito in plurali dixit $\pi\alpha\nu\epsilon\delta\alpha$,
 & Lingvam Hebræam ex numero illo
 demisit, utpote & sanctam & ab ipso
 DEO plantatam, ac in pœnam turris
 Babel extructoribus minime datam.

§. VII. Postquam Lingvam jam bea-
 tis competere certum est, æquum cen-
 semus, ab ipsis removere Lingvarum
 varietatem, & tribuere ipsis unum tan-
 tum idioma. Certum namque nobis est,
 ut-

utpote Philosophis Christianis, omnes
 ibi fore unum populum atq; unam civita-
 tem, quos etiam unum ju civium & una
 lingua mansura erit. Nec possumus
 non abhorrire illam Lingvarum varie-
 tam, cum pœnæ loco a DEO sit im-
 missa, & non ullius utilitatis, jucundi-
 tatis aut dignitatis gratia, peccarunt e-
 nim structores turris in eo qvod legi-
 timum finem non attenderent; nec sunt
 fide digni, qvotqvot defendunt illos nul-
 lius peccati reos fuisse ex eo, qvod in-
 tentio eorum fuerit tantum: **יהתמוד**
חברותם ולשבת יהו *conserbare societatem mu-*
tuam & una habitare, sicuti dicunt: ne for-
te dispergamur: qvodque hæc dispersio in bo-
nus humani generis cesserit. Licet nam-
 que bonitas & sapientia divina ad me-
 liorem direxerit finem, tamen actio il-
 la manet semper mala moraliter. E-
 nimvero ostendit clare contextus stru-
 ctores illos peccasse. Nam (א) ex ar-
 rogantia volunt sibi acquirere nomen
 & famam: **בנשה לנו שׁ** *faciamus nobis*
numen, inquiunt (ב) præsumunt sibi

DFO inconsulto præcavere dispersionem
 פָּנָא נְפָרָא עַל פְּנֵיו כִּל הָאָרֶץ ne forte disperga-
 mur in faciem universæ terræ. (ג) Pœnam
 incurrebant, dum DEUS confunderet lin-
 gvas eorum & dispergeret eos; pœna
 autem præsupponit delictū: dixit namq;
 DEUS, quasi sententiam contra immori-
 geros pro tribunali pronuntians: Age
 descendamus & confundamus labia eo-
 rum. Ubi DEUS non init consilium cum
 septuaginta Angelis corā sese stantib⁹, ut
 Rabbini nugantur, mira enim sunt, quæ
 ex illis proferunt eruditi. In Pirke R. E-
 leasar, cap. 24. hæc occurrunt:
 קְרָא חֲקָבָח מְלָאכִים הַסּוּכְנִים כְּסָא כְּבוֹד
 וְאָמֵר לָהֶם כָּא וּנְכַלְּבֵל אֶת לְשׁוֹנוֹת
 vocavit Deus septuaginta Angelos circumdantes so-
 lium gloriae ejus, et dixit eis: venite et confun-
 damus linguam eorum. Sic Judæi pro more
 suo, nos tamen aliud a S. S. edocti, diver-
 sam a Judæis fovemus sententiam. Ex his
 patet confusionem illam fuisse pœnam
 quod etiā agnoscit Georg: Venetus in
 harmonia mundi, verbis sequentibus: Pa-
 na gravissima est hæc lingvarum varietas, ob-

quam non possit unus quisque vel contubernialis vel commeanti suos manifestare conceptus & necessaria petere. Sane adhuc fructus valde ingratos confusionis hujus vide-mus, dum ex varietate hac lingvarum cruenta bella, capitales inimicitiae oriuntur, quæ pœnæ antiquæ indicia esse nemo negabit. Licet autem notitia variarum lingvarum Apostolis concessa fuerit ut beneficium DEI singulare, interim nostra non infirmatur assertio, nam alia est ratio structorum turris Babylonicæ, alia Apostolorum; cum varietas lingvarum apud structores effecerit, ut se invicem non intelligerent, apud Apostolos vero ut gnari efficerentur cunctarum lingvarum; & sic quod apud structores erat malum, apud Apostolos erat bonum, adeoq; hac varietate varietati occurrebat, more medicorum qui ex veneno parant alexipharmacū, nil ergo valeret, si quis vellet hoc modo inferre: quicquid beneficii locum habuit apud Apostolos, id etiam apud structores beneficii & non pœnæ rationem habuit; nam, Duo cum recipiunt

piunt idem non est idem: secundum illud Logicorum: Duo cum faciunt idem non est idem.

§. VIII. In cœtu hominum antediluvianorum, ab Adamo usque ad Nimrodum, una tantum Lingva in usu erat, utique multo magis in cœtu beatorum, ubi omnia erunt longe perfectissima, unam tovebunt Linguam. Expressus enim afferit S. Sanctus de mundo antediluviano Gen. II. I. וְיָחִיד כָּל הָאָרֶץ שְׁפָה אַחֲרָה וּדְבָרִים אַחֲרֵי־ erat omnis terra labium unum & verbum unum. Mirum proinde est, potuisse ulli hominum diversum in mentem venire; legimus enim extitisse nonnullos apud Philastrii in Catal. hæret. Quorum ex mente scribitur: Credendum firmiter etiam ante ædificationem Babel, multis seculis magnam fuisse inter homines linguarum & sermonum diversitatem, quarum tamen omnium linguarum scientiam, omnes homines DEI munere, usque ad constructionem turris & Lingvarum confusione tenuerunt. Qvod autem Moses dixit, terram fuisse labii unius, ideo dictum est,

ut, quia etsi varia essent Lingvarum genera,
 omnes tamen se invicem intelligebant, eratque
 omnibus Lingua una, & idem sermo; non
 quidem eorundem vocabulorum usu, sed ea-
 dem hominum loquentium & audientium in-
 telligentia. Huic sententiæ patrocinatur
 etiam R. Eliefer cum autore libri Cha-
 kuni, his verbis: כתיב ויהו כל הארץ שפה
 אחת ורכrios אחrios ר' אליעזר וו
 ווחנן חד אמר שהיו מדברים בשבעים לשון
 וחורנה אמר שהיו מדברים בלשון וחרו של
 id est, Scriptum est: & fuit
 tota terra labii unius, & eorundem verbo-
 rum (Gen. II.) R. Eliefer & R. Buchanan
 (super hac re disputabant) unus (ille) di-
 cebat ipsos locutos fuisse septuaginta Lingvæ;
 alter dixit, locutos fuisse Lingua unica in
 mundo (id est DEI) videlicet Lingua Sancta.
 Sed cum fuerit lingua unum, non fuerunt septuaginta Lingvæ, & cum
 non fuerint septuaginta Lingvæ, & cum
 Lingvæ verba eadem, non fuerint
 diversa vocabula in usu . Et si illud esset
 verum, tum sequeretur quod DEUS non
 confuderit labiū, sed perceptionem labii
 & verbi, id quod repugnat huic: Descen-
 damus & confundamus labia eorū. §.

§. IX. Exposita sic sententia nostra, recensēbimus etiam illos, qui nobis contrarii sunt, utpote: Salmeron, qui censet beatos DEUM laudaturos, omni sermonis genere, ita ut omnium Lingua habeatur pro una, unum idemque enim omnes sentient & prædicabunt, eadem quodammodo ratione, qua Martialis Cæsari blandienti Epigr. I. dixit :

*Vox diversa sonat populorū, sed tamen una est,
Dum verus Patriæ diceris esse Pater.*

Nec alienus est ab hac sententia Phil. Nicolai, & Cornel. à Lapide, qui non quidem in terminis afferit diversitatem lingvarum, sed tamen beatos pro libitu diversis linguis uti posse, si voluerint. Sed qui non afferamus æque perfecte laudem divinam in una lingua promoveri ? Eqvidem verius hoc, vel saltem probabilius videtur. Petunt autem εἰανίας sibi refugium ex C. II. Phil. v. II. ubi hæc verba reperiuntur: πᾶσα γλῶσσα ἐξουλογήσῃ, verum cum γλῶσσα proprie denoret membrum corporis, quo sermo profertur, & non nisi per metonymi-

nymiam causæ instrumentalis usurpetur pro idiomate sermonis, ceu in dissertatione hac nostra: nihil ergo obstat locus hic quo minus ~~τὰν γλῶσσαν~~ omnis lingua tum quoque confitebitur, quando omnes beati non nisi uno sermonis genere loquentur, denotat namque hic ~~γλῶσσαν~~ non sermonem, sed linguam membrum corporis: Cladimus ergo juncturam hanc dissertationis nostræ cum Abate Clarævallensi Bernhardo, his verbis: *Lingua erit omnium lingua, jubilatio indefessa, unus affectus, amor eternus.*

§. X. Examinavimus sic, num tribuenda sit lingua beatis? & an usuri sint pluribus linguis; seqvitur jam ut agamus de idiomate sermonis, quo probabile est beatos uti: quod nobis videtur esse lingua Hebraica; nam hæc lingua primis parentibus in paradiſo illa voluptatis in usu erat; & hac laudabatur DEUS in statu illo, in quo conditus erat homo, quod paragr: seqventibus probabimus; ex quo verisimile est etiam in cælesti illa paradiſo, & statu beatitudinis ean-

dem illam lingvam hebræam in usu fore, tunc enim felicissimus ille status plenissime, modo perfectissimo, restituend⁹ est, cujus particula etiam fuit lingua illa primæva scilicet hebraica, qva DEUS celebrari voluit atque invocari; nemo autem beatos hac in parte Adamo inferiores fore existimet, nam aliis linguis, quæ in pœnam sunt introductæ, si loquerentur, procul dubio etiam pœnæ alicujus essent memores, cujus memoria vereor ne detrahatur aliquid beatorū gaudio continuo; quare tutius est, ut statuamus linguam illam, quæ in paradiſo flourit, etiā in cœlo usurpandam fore; nam sicut D[omi]NUS Adamum docuit linguam hebræam ab initio, ita eandē in cœlo ad beatos, *populum suum convertet*, nam lingua hæc multis iam seculis finem suum est adepta, siquidem Chaldaica lingua ab excessu Prophetarum prævaluit in gente Ebræorum, matremque expulit, & tandem circa Al. Magni tempora in Caldeo - Syram degeneravit quæ & postmodum salvatori Christo vernacula fuit.

§. XI. Argumentum nostrum cum
struxerimus super primævitatem lingvæ
hebrææ; ideo nos ad eam probandam eo
libentius immittemus, quo certiores su-
mus ex ea sola nomina, tum hominibus,
tum locis ante cataclysmum & γλωτ-
ώγχυσις imposita, explicari posse, ut:
אֹרֶן, qui sic dicitur, non Ex Eden, sed
ex אָדָם terra rubei seu argillacei co-
lors a rad. אָדָם rubuit. Sic Eva חַוָה voca-
batur; quia futura erat mater כָל o-
mnium viventium, neq; id καὶ αὐτίφερσιν,
ut ostendit Lutherus Megalander in au-
reo suo commentario in Genesin: Falsa
itaq; est etymologia Kabbalistarum, qui
deducunt חַוָה a הַוָה indicavit, annun-
ciavit verbo usitato Chaldæis; nugen-
tur enim tempore quodam decem ca-
bos seu mensuras loquelæ & garrulita-
tis cœlitus descendisse, quarum novem
fœminæ sibi adscivissent: dicebatur ea
etiam ischa חַוָה, ab חַוָה, a viro enim
sumta erat. Cain ita dicitur, qvia dixit
Eva יְחִוָה אֵשׁ אָת קָנָוְתִי possedi virum

Dominum; locum ergo nullum habet explicatio Eusebii, qui ἐν περὶ τῆς ἀληθείας respiciens procul dubio ad verbum Καίνον; Facebat similiter etiam Beccanus, qui in lingua Flandrica Caino etymon quærerit. Similiter ex hac sola potest exponi שֶׁ dixit namque Eva שָׁׁ Schat, posuerat DEUS aliud semen loco Abelis. פְּלַגְתָּה ejus enim diebus בְּפְלִגְתָּה divisa est terra &c. quorum nominum etyma S. Sanctus cum expresse exposuerit, nullus relinquitur dubitationi locus; quare argumentum hoc cuidam vocatur: *Demonstratio sine probatio necessariò concludens.* possumus his etiam addere nomina gentium antiquissima, quarum & exteris scriptores meminerunt, utpote: a גִּמְרָה Cimmerici: a יְהוּנָה Jones: a מִדי Medi: מִשְׁׁאֵל Moschi: ab אֲשֹׁור Assur: sicut & Deorum gentilium ut: Vulcanis a νῦν Firmiter ergo jam ex his concludimus Lingvam Hebræam esse primævam, in sequentibus examinaturi sententiam, tum illorum qui thesi nostræ sunt contrarii: tum illorum, qui in specie suam Linguam, pro primæva venditare satagunt. §

§. XII. Contrarius autem est nobis Grotius, dum nervum nostrum argumenti incidere conatur, hoc modo : Si Moles illa nomina in Lingua primigenia non protulit, sed Ebræo sermone expressit eo significatu, qui in Lingua primæva fuit, utique L. H. non est primæva. Probandum heic antecedens esset, ast hoc opus, hic labor; est namque assertio hæc Grotii omni destituta fundamento, eadem ergo facilitate negatur, quâ asserta est, cum ne colorem quidem sententiae suæ ullum inducere possint ejus defensores; necque est verisimile, nam nomina propria in aliis Linguis mutari non solent, nec convenit cuiquam fideli historico nomina propria in alias Linguas transferre. Non n. sit, Anton. Nebris. quia Plato interpretatur latus, & Minerva est Athena, pro Platone Atheniensi, quispiam recte transferret latum minervale. Et quid absurdius dici posset, quam si pro eo, quod hebraice dicitur : Adam ex Eva genuit Abel; quoniam Adam interpretatur (sit vénia verbo) homo, Eva mater viventium, Abel vanitas, sive vapor, sive nihil hoc; quispiam interpre-

taretur: homo ex matre viventium genuit vanitatem, sive vaporem, sive nihil hoc. Sic & Ludov. Vives: Neg^o enim nomina cum in alias lingvas veniunt, ex etymologia mutanda sunt. Nemo enim Platonem vocat latum, vel Athenas minervas. Relinquuntur enim nomina, ut cuique in proprio sunt imposita sermone. Qvare damnandi potius, quam laudandi LXX. interpretes, & versionis vulgatæ Auctor, dum pro nominibus hebræis substituerant græcam & latinam eorum, interdum etiam incongruam, significationem. Conf. Glass. Phil. l. 4. Deinde etiam injuria fit divino scriptori, dum ei affingitur id qvod aliter evenisse ipse memorat; dicit enim Moses nomina ista ab aliis esse data, non a semet: Evam enim sic primus vocavit Adam, non Moses, Cainum & Sethum non Moses, sed Eva. Falsum etiam est Mosen hæc nomina transtulisse ex lingua primigenia in hebræam; si enim hoc fecisset, etiam nomina illa vertisset, quæ ex Linguis cæteris sunt petita, quod tamen non fecit, sed

ed cum cæteris scriptoribus sacris no-
mina propria, ex aliis linguis desumpta,
ob emphasis retinuit, utpote: vocem
Jacobi hebraicam גָּלְעָר qvam Laban ser-
mone Syriaco sic protulit: יְהֹר שְׁחֹרֶתֶת
Gen. 31. 47. Similiter nomen Pharao-
nis, qvod in antiqua Ægyptiorum Lin-
gva regem significabat, juxta Flav. Jo-
seph. supereft enim adhuc in Lingua
Coptica, docentibus Philologis, οὐρανό rex,
& cum articulo & infixo Φαστρό rex
meus, honoris namque causa apparet
illos sic locutos fuisse, sic etiam nos di-
cimus: Min Herre/ min nādige Herre.
Etiam titulum Josephi פָּנָח qui
est Ægyptiacus, non mutavit. Retinuit
etiam autor libri Estheræ, nomen Per-
sicum invariatum: Esther. Persis enim
notat שְׁתַּאֲרָה stareh, stellam, vel astrum
per qvod solet exprimi magnitudo ani-
mi; unde quidam dicit, *in capite ejus micas-*
se ob singulare ingenii acumen בְּלֵנְדִּי
astrum magnitudinis: sed cum orienta-
libus sit mos pulcritudinem describere
per astra, dicimus eam, ob faciem, qva
ex-

excellebat, pulcram, ita appellatā fuisse.
 Pariter persicā sunt: כְּרֹת וְשָׁוֹרְתָּה
 וְרוֹזֶשׁ a. persico. וְרוֹזֶשׁ coercitio,
 unde Herodotus: Δύναται δὲ τοι ελλάδα
 γλῶσσαν Δαρεῖος ἐργάζειν, posset et grace Darius
 exponi coērcitor. Ex his jam apparent scri-
 ptores sacros nomina propria ex aliis
 Lingvis desumpta, invariata retinuisse;
 & si alia aliqua Lingva fuisse, præter
 hebræam, primigenia, tum neque no-
 mina ex ea desumpta Moses transtulisset
 in idiomā hebræum, magis qvam illa,
 qvæ ex Lingvis aliis desumisit.

S. XIII. Seqvitur sententia Myricai,
 qui in præf. Gram. Syro-Chald, ait:
quod nomina illa antiquissima attinet, vero
illa Syra sunt, optimamque habent in hac
Lingua interpretationem. Sed uti nulla,
 cum Cl. Pleistoro, plane eorum ety-
 morum ex aliis Lingvis desumi posse
 præfracte non asserimus, ita omnia ex
 alia qvapiam Lingva desumi posse
 non negamus; nam neque תְּשִׁנֵּה est in
 idiomate Chaldaico, sed נְתַנֵּה nec וְנֵה
 sed נְבַרֵּה; sic & verbum תְּשִׁנֵּה ex quo
 de-

deducitur שֶׁת, in Chaldaica Lingua significationem ponendi non habet, sed pro eo usu venit תּוֹשֵׁת. Certe similitudo talis in nulla fere alia Lingua repetitur, qualis est inter חַשְׁבָּן & שַׁבָּן, quæ sunt ejusdem originis; non in Lingua Chald. qvia נָהָרָה non potest derivari a גְּבָרָא, nec inter voces Gallicas est talis affinitas; *Homme* & *Femme*; nec Latinas: *Vir* *Fœmina*; nec Germanicas: *Man* *Frāw* (Mānnin autem est inusitatum) nec Svecas: *Man* & *Qwinna*. Porro risu dignus est Becanus, qui nomina hæc, qvæ Sp. Sanctus ipse luculentiter explicuit, ex Lingua Belgica deducit, ut: Adam, qvasi haat-dam i. e. agger odio subjectus; Eva, qvasi Ev-vat/ seculi vas; Abel, haat-belg/ odium bellii; Kain, qwaat-einde/ malus finis &c. Solent etiam obtendere, nec ex lingua hebraica omnia exponi posse, & pro argumento habent locum Gen: 9. 27. וַיַּפְתַּח dilatet Dominus לִיפְתַּח Japhetum; dicunt autem זֶה פַתְח ex quo est יִפְתַּח non ex hebraismo, sed Chaldaismo significatio-

tionem dilatandi habere. Verum licet in sensu famosiori significet, allicere; tamen nulla urgemur necessitate, ut dilatandi significationem repudierimus, cum multæ voces in S. S. semel sub una aliqua significatione exponantur, qvæ tamen causa non est cur ex Hebraismo eliminentur.

§. XIV. Agendum jam est cum illis, qvi suam lingvam antiquissimam esse volunt, ex qvibus primo loco ponimus illos, qvi Lingvam Syro-Chaldaicam volunt primam in mundo fuisse, cujus sententiæ patroni sunt: Theodoretus, natus enim ille fuit Antiochiae in Syria, & e recentioribus, Georgius Amira cum Myricæo, consentit his Thomas Campanella, his verbis: *Appellabant (nimirum primi homines) communis nomenclatura DEILM Jovem qvapropter Lingua Hebraica dependens a Chaldaicæ, quæ prima fuit, nuncupat adbuc DEILM JEHOVAM.* Neque Kircherus est alienus ab hac sententia, dum distingvit inter Lingvam Dogmaticam seu doctrinalem, quam facit

facit Hebræam: & Idiomaticam seu usua-
lem, qvam dicit fuisse Lingvam Syri-
acam. Rationes autem horum sunt
(נ) Qvod gens Chaldaica dicatur
שְׁלָמִים, Jer. 5. 15. qvi tamen locus
ipsos non defendit, ludunt enim vo-
ce **שְׁלָמִים** quam R. Kimchi hic denota-
re dicit **רַב מֵן** tempus longum, R. Jarchi
dicit ideo gentem Chaldaicam sic vo-
cari, qvod initium suum ceperit tem-
pore γλωσσού χρυσεως Babylonicæ, B. Luth.
transfert: Die das erste Volk gewesen
sind/ tamen a partibus horum non stat,
sed potius respexit ad tempus dispersio-
nis turbæ Nimrodiæ. solent etiam produ-
cere locum ex libro Judith, 5 v. 5. 6. ubi he-
bræi vocantur **χαλδαιοι**; sed pri-
mo liber hic est **απόκρυφος**, deinde potest
etiam hoc concedi, quod fuerint **απόγονοι**
χαλδαιων habitatione & incolatu, non
vero gente moribus & sermone: ut au-
tem probent gente fuisse **απόγονος**, deri-
vant nonnulli Chaldæos seu **כְּשֻׁדָּה** ab
Arphac sad, sed etymologia illa est val-
de coacta & analogia Grammaticæ fere

contraria, dum ab Arphacſad per aph-
æresin faciunt Cæſedim; Cum facilius
id obtinerent a נח filio Nachoris
Gen. 22. 22. nam illud etiam congruit
cum Ἰστορία Historica; Cesced enim &
Kemuel erant fratres, qvorum hic est
Pater Aram אֶרְאֵם LXX πατὴρ Σύ-
ρων, a qvo Aram etiam sunt deducendi
Aramæi, potius qvam a filio illo Semi,
cui qvoq; fuit nomen Aram, uti vero
Aram atq; Cesced consanguinitate se in-
vicem attigerunt, sic etiam idioma Chal-
daicum Syriaco, vinculo arctissimo jun-
ctum erat, qvare & illud nomine idioma-
tis Syriaci exponitur, ut notum ex Da-
niele. Similiter negamus etiam Abra-
hamum fuisse Chaldæum, cum in loco
Gen. 11. 23. sit antilepsis historica: &
licet in Ur diebus Abrahami in usu fu-
isset lingua Chaldæa, nondum tamen
ostenditur eam Abrahamo vernacula-
m fuisse, potuit enim lingua hebræa ei esse
vernacula, chaldæa vero insuper acqui-
sita; sicut Jacobus, cui, cum apud Laba-
num commoraretur; L. H. fuit verna-
cula

cula, Syra vero insuper acquisita, qva
in communi sermone cum Mesopota-
micis utebatur. Falsum quoque est, qvod
nobis obvertunt, Eberum structorum
turris sententiæ consensisse, in ipsius e-
nim gente lingua primigenia conserva-
batur; licet hoc qvibusdam minus ar-
rideat, qvi diversum hts rationibus statu-
unt: (a) Qvod multa urbium nomina,
nec non hominum apud Chananaeos pu-
re hebraica fuerint; sed componi hoc
facile potest, cum Ἰεραπεντεα historica,
tum lingvarum γεγράσει: (b) Hebræos
cum Chananaeis sine interprete locutos;
sed hi horum lingvæ notitiam sibi acqui-
rere poterant: (c) Urgent etiam reli-
quias Linguæ Punicæ ad Hebræam pro-
xime accedentes, cum tamen ex qvad-
am affinitate C.N.V. (ɔ) Qvod simplex
sit natura prius composite, scil. quod ex
illo simplici constat: Certum quidem est
absolute simplicissimum, qui est DEUS,
esse etiam antiquissimum; sed protinus
non sequitur, illud esse antiquissimum,
quod simplicius κατὰ τὸ negamus etiam

Linguam Chaldaicā esse simplicissimam, si vel numerum literarum inspiciamus, in hoc enim paſſu Lingua Hebræa-Chaldaicā est simplicior, ceu probat Scaliger: *Syri Maronitæ antiquiorem Syriaſnum · Htbraismo quovis pignore obtendunt, que summa imperitia. Nam perinde est, ac si idioma Imlīcum Latino vetustius esse dicerent, certe prius est quam מלכָא rex: & multa alia ad hanc pertinaciam expugnandam afferre possumus.* Vera tamen vocum simplicitas aestimanda est ex analogia & constitutione grammatica, & non ex numero literarum. (3) Qvod verisimile sit Adamum primum eadem Lingua usum fuiffe cum Adamo secundo; Verum similia non sunt extendenda ultra tertium comparationis, ut sonat Logicorum canon. Similiter enim & ego argumentari possem: secundus Adam natus ex virgine, E. & primus. Secundus Adam crucifixus, E. & primus. Secundus Adam natus in Bethlehem, E. & primus. Sed haec vel Catoni redivivo risum extorquerent.

v. XV. Ut qvod dici solet, suum cuiqz
ulcrum ; ita sua cuique Lingua videtur
optima & antiquissima : nam & Abyssini
uam Linguam antiquissimam esse ja-
stant , & forte iisdem argumentis utun-
ur cum Maronitis & Myricæo, vocant
enim & hi se Chaldæos quanquam ratio
appellationis sit incerta. *Cur nostra Æ-
thiopica Lingua Chaldaea a quibusdam appel-
lata fuerit, inquit Jobus Ludolfus, nec
Æthiops meus dicere poterat, nec ego conjicere
possum.*

Qvicquid autem sit non tamen
hac sua jactantia magis proficiunt, quam
Græci, qui ἡράκλειον suæ Linguae de-
ferunt ; Inter quos Episcopus Alexand.
citante Hottingero Smegm. Orient. sic :
*Euit autem hominum tunc lingua una & ser-
mo unus. Hunc quidam volunt Syriacum fu-
isse, alii Græcum, quæ sententia mihi videtur
verior, quia Lingua Græca sapientie, amplitu-
dinis & latitudinis majus obtinet nomen. Ve-
rum rationes hæ nullæ sunt, nam sive
sapientiam spectemus Græcorum, tum
haec in causa ipsis, non patrocinatur ; sive
latitudinem & amplitudinem, tum certe
Lin-*

Lingua Arabica Linguæ Græcæ si non
præferenda, saltem æqviparanda. Ulte-
rius objicit se nobis Joh. Gorop. Beca-
nus militans pro Lingua Belgica, & di-
cit: (N) Linguarum omnium voces opti-
me posse referri ad Belgicam; sed nulla
hinc primævitas, præter affinitatem, se-
qvitur; pari enim ratione possem ar-
gumentari pro Lingua Latina, quæ ta-
men antiqvissima non est, nulla namque
Lingua facile dari potest, quæ vocem ali-
qvam ad Latinam congruentem non
habeat: convenienter Grœnlandica, Igne,
Keiling, Nau & Latina, ignis, cœlum,
navis: Hebraica קָרְנָה, מַסְךָ, עַזְבָּה Latina, cor-
nu, sero, misceo, &c. similiter etiam pro
nostra Lingua Finnica, quæ multas ha-
bet voces ad Hebraicam accedentes:
נֶעָרָה Fin. Naara / פַתָּה Fin. Pettää /
כֹּסֶף Koussa / &c. Potius argumentum hoc
militat pro Hebræa Lingua, contulerunt
enim multi, neq; cum conatu pœnitendo.
linguas complures cum Hebræa. Dein-
de (ב) jaætat simplicitatem linguæ suæ;
Verum jam monuimus linguæ alicujus sim-

Simplicitatem consistere non in numero literarum, sed analogia Grammatica; & quod simplex dicatur prius composite, sic capiendum est, si conferatur cum suo composite, non alieno, quales sunt Lingua Belgica & Hebraica, jam si hinc volunt argumentari, probandum ipsis est, omnes radices Hebraicas componi ex vocibus Belgicis, & Lingvam Belgicam compositionem non admittere. Et posito quod Lingva simplicissima quoad numerum literarum, sit quoque antiquissima, tum laus haec tribuenda foret Linguae Sinicæ, cujus voces omnes fere sunt monosyllabicæ, ut tradit Cl. Waltonus. (3) Perstringit etiam scripturam vel scribendi modum Hebreorum; Sed placeat nobis modus scribendi, qui Sp. Sancto placuit. Cum jam evicta sit L. H. primævitas, ex qua argumentati fuimus in superioribus, eandem etiam futuram ultimam, alacriores ad reliqua nostra argumenta procedimus.

§. XVI. Locamus ergo secundo loco
E ar-

argumentum petitum ex vocibus Hebræis in N. T. beatis cœlitibus attributis, ex quibus sic: Si vocabula Hebraica beatis tribuuntur, utique eadem etiam ipsorum Lingua futura est, sed prius est certum ex Apoc. c. 19. ubi hæc verba ipsis expresse tribuuntur: Αὐτὸν, ἀλληλαγονία. Est autem Αὐτὸν Hebræum ex Hebr. rad. ψων qvæ vox in Kal notat alere, nutrire, in Niph. veracem esse; in Hiph. vero seqvente Dat. credere, at seqvente litera extra essentiali significativa ב, inniti, confidere, si luciam in aliquo ponere. Solet autem usurpari hoc Αὐτὸν, vel ut nomen, atque sic notat, verus fidelis Apoc. 3. 14. cont. El. 65. 16. vel ut adverbium affirmandi, ut eandem habeat significationem cum τῶν ὡν: Qvod autem quidam in sermone Christi volunt esse formulam jurandi, illud de hac voce materialiter, non vero formaliter intellectum voluntus, æquipollit enim ratione veritatis & certitudinis juramento; verumtamen juramentum conceptum formaliter

non

non est, cum ad formalem rationem juramenti requiratur, explicita DEI in testimonium invocatio; quæ hic nulla; Cabballisticum enim est quod Dinkelius profert & dicit *ipse* idem esse ac *יְהוָה כָּל־מַלְךָ* *DEUS rex fidelis.* E. nullum hic est juramentum stricte sic dictum. Deinde etiam si formula jurandi esset vox hæc, non posset exponi per *ἀνθρώπος*, quod tamen factum ab Evangelistis cernitur, ex collatione locorum Matt. 16.28. & Luc. 9.27. Marc. 12.42. & Luc. 21.3. Fuit vero olim uti & nunc orationis clausula, sed hoc loco Ligeth footus; si non supersticiosus, certe curiosus dicendus est, statuit enim is vocem hanc orationum clausulis, tantum in publicis conventibus subjunctum fuisse, neminem vero privatim orantem precibus suis annexuisse; ex quo colligit causam, cur CHRISTUS in evulganda oratione dominica adhibuerit *Ἄμην*, quo omisso tamen eam apud Lucam recitaverit. Ponunt autem Judæi triplex AMEN in vitio, nimirum: Acceleratum, Amputatum & Pupillare,

dicunt enim: *Quicunque respondet amen pupillare, ejus liberi erunt pupilli; acceleratum, ejus dies accelerabuntur, & celeriter transibunt; qui vero protensa pronuntiatione effert, ejus dies & anni prolongabuntur.* Similiter **Hebræum** est ἀλληλεγία, vox freqvens in Psalmis וְהִלְלֹו הָלֶלְוּ laudate Dominum, ex הָלֵל laudavit, & וְהַ nomine DEI, qvod Fullerus ait per syncopen abbreviatum esse ex tetragrammato יהוה; R. Ephodi vero ad Maimonidem dicit esse dimidiām partem אהיה; Alii rursus petunt a rad. singulari יהה quæ cognata sit יה, juxta aliorum denique sententiam primitivum: qui dissentientes in eo consentiunt, quod emphasis ejus sit æstimanda ex יהוה & אהיה. Dignus itaque est qui excipiatur risu Durandus, qui hoc sequenti modo se macerat in hac voce: *Est Alleluja Ebraicum nomen, vocabulum siquidem significans potius, quam exprimens ineffabile gaudium ab hac vita peregrinum &c. cuius verbi expositio secundum Innocentum tertium ex III. Ps. habetur, cum Alleluja premittatur titulo, statim Ps. exponendo titu-*

titulum incipit: Laudate pueri Dominum. Unde secundum eum Alleluja interpretatur: Laudate pueri Dominum. Augustinus vero sic exponit: Al, i.e. salvum, le i. e. me, lu i. e. fac, ja i. e. Domine; Hieronymus sic: Alle i. e. Cantate, lu i. e. laudem, ja i. e. ad Dominum; Gregorius sic: Alle i. e. Pater, lu i. e. Filius, ja i. e. Sp. Sanctus; vel Alle i. e. lux, lu i. e. vita, ja i. e. salus; Mag. Petrus Antibisiodorensis sic: Al i. e. altissimus, le i. e. levatus in cruce, lu i. e. lugebant Apostoli, ja i. e. jam resurrexit. Petrus Manducator dicit supra Apocalypsin & Augustinus in Glossa Psalterii, qvod Alla verbum est imperativi modi & sonat Allelu i. e. laudate, ja i. e. universalem, vel ja, invisibilem i. e. DEUM. Cum itaque jam sit certum vocabula haec esse sermonis Hebræi & beatos iis usos fuisse; seqvitur lingvam Hebræam illorum esse futuram.

§. XVII. Adstruit sententiam hanc nostram etiam Pauli ὅπερι τοῖς ἁγίοις, in qua ἡγενότου τῷ ἐργαζομένῳ Μαλέκῳ Salvator ipsum alloqvebatur, qvod videre est in Actis Apost. c. 26. v. 14. Neque enim est

est periculum, hic per diale&nm Hebræam intelligi Lingvam Hierosolymitanam, qvæ tunc temporis Hierosolymis & in tota Judæa vigebat, ut in locis seqventibus: Joh. 19. 13. 17. 20. Act. 21. 40. c. 22. 2. in qvibus per diale&um Hebræam & ἡ Ἑβραιῶν non indicatur Lingva Ebraica, qvæ olim in usu erat, qva etiam λόγια τῷ Θεῷ tradebantur, sed illa in qvam Lingva Ebraica temporibus posterioribus degeneravit, Hebraica autem ideo dicta, qvia in gente Ebræorum in usu fuit: constat enim illud ex nominibus qvæ Evangelista Ebraica esse dicit, & tamen ad naturam Lingvæ sanctæ non quadrant: facit nobiscum etiam Nonnus, qui Joh. 19. 13. sic vertit:

-- -- -- -- ἐνδαιπίω δὲ

Γαββαθὰ παθλάζοντες Σύρων καλησκέο μύθῳ,
v. 17. Γεληθὸς τὸν καλεεσκε Σύρων σόμα.

Sic etiam Gerhard. Harm. Evang. Ebraice, inquit Lingvæ appellatione intelligitur Syro-Chaldaica, qvæ tunc temporis Ebreis fuit familiaris, ideoqve nomine Ebraæ in

scri-

criptis Evangelistarum communiter intelligi-
tur, Job. 5. 2. c. 19. 13. 17. Act. 21. 40. quod
urgo quidam statuunt, Lingvam Hebræam,
proprie sic dictam, & ab idiomate Syriaco di-
finitam, in titulo fuisse adhibitam, id non est
verisimile, scopus enim harum fuit iste, ut
causa mortis pluribus innotesceret, jam vero
Ebrea proprie sic dicta non fuit tunc tempo-
ris familiaris Iudeis, sed ab eruditis solum
usurpata. De inscriptione crucis iterum
Nonnus:

Αὐτοίνι γλώσσῃ, Σύρῳ καὶ ἀραιδὶ Φωνῇ.
Idem intelligendum de Paulo, qui εἰπεῖ-
αι οὐχ λέγει omnibus intelligentibus lo-
quebatur. Non, inquam, est periculum
hic per dialectum hebræam intelligi lin-
gvam Syro-Chaldaicam; non, enim est
quod recedamus ex litera expressa scri-
pturæ; deinde etiam viri qui erant cum
Paulo non intelligebant, quia dicitur
Act. 22. 9. Φωνὴ δὲ της σαυτοῦ λαλεῖνος μοι,
cum tamen Act. 9. 7. hæc reperiantur
verba: οὐκοντες μὴ τῆς Φωνῆς: Unde se-
quitur quod audierint quidem viri illi
vocab, sed non intellexerint, si autem
fuist-

fuisset Lingua Syro-Chaldaica, qvidni intellexissent, eam qvæ ipsis fuit vernacula, probabile enim est viros hos fuisse rudes ex plebe, qui nescirent sanctam Lingvam; Paulus autem fuit *Ιανθίνης μητέρας οὐδεὶς τὸν πόλιον Γαμαλίην* legis periti, qui dum ipsum legem DEI docuit, etiam aperuit ipsi notitiam Lingvæ Sanctæ, fuit enim illa familiaris & nota scribis, Rabbinis & Doctoribus Iudeis. Relinquitur ergo ex his vocem illam Paulo in visione factam Lingua Sancta seu Hebræa proprie sic dicta, unde probabilis est sequela, eandem fore in usu beatis in cœlo.

¶. XVIII. Non possumus non etiam beatis attribuere idioma Hebræum cum nulla suppetat ratio, cur ipsis adscribamus aliam aliquam Lingvam, quare rationibus qvas habemus, suffulti statuemus tamdiu Lingvam Hebræam ipsis competere, donec diversum aperiisse fuerit ostensum; quid? qvod nulla quoque suppetat cujusdam momenti causa, ob quam DEUS ipsis concederet

Lin.

Lingvam aliam, præter Hebræam; concedit autem, aut Linguam, plane novam, aut unam ex cæteris præter hebræam nunc usitatis, aut ipsam Hebræam; non novam, locutus enim fuit ipse Dominus, cum Protoplastis adhuc in statu bono degentibus, & nullo contagio pollutis; non alia quam Lingva Hebræa, quæ cum fuerit in usu apud felices Protoplastos; qvidni & reducti ad eandem felicitatem utentur eodem idiomate, & non alio aliquo novo, cur enim indigerent alia Lingva? præter eam, qvæ ipsis primitus concedebatur: Non enim est qvod fugiamus ad Lingvam novam a DEO creandam, dum in promptu rationes habemus pro Hebræa Lingva: Neqve aliquam ex Lingvis in confusione Babylonica (sunt illæ ex sententia Judæorum LXX. pro numero nepotum Noachi) ortis, sunt enim omnes, præter Hebræam, in pœnam πυργονίως introductæ, ut in superioribus demonstravimus, verisimile autem nullo modo est, peccatorum aliquod ninemo-

synon residuum in vita & conversatio-
ne beatorum fore: Ergo remotis cæ-
teris omnibus, etiam novâ, Lingva He-
bræa beatis tribuenda videtur.

¶. XIX. Placet adhuc apponere ar-
gumentum Judæorum, qvanquam non
sit adeo magni momenti apud Christi-
anos, solent enim Theologi omnes ex-
ponere locum istum, ex qvo argumen-
tantur Zeph. 3. 8. 9. de primo, non de
secundo, ut Judæi, Christi adventu; vi-
detur autem ibi describi Lingva He-
braica per labium electum, vel ut in
textu est בָּרוּחַ purum a rad. ברְּ
ex-
purgavit, purificavit. Talia vero sunt
ipsa Prophetæ verba : לֹךְ חִכּוֹ לֹי גָּאַסְתָּה
וּזְהַבֵּה לְיֻמָּה קְוֹמִי לְעֶרֶבְיוֹ מִשְׁפְּטוֹ לְאַסְתָּה גְּוֹיִם
לְקַבְצֵי מַמְלָכוֹת לְשִׁפְךָ עַלְיָהֶם אֲמִי כִּי חַרְוֹן
אֲפִיכָּנוּ בְּאַשְׁ קְנָאתָנוּ תַּאֲכֵל כָּל הָאָרֶץ: כִּי אָזְ
אֲחַפֵּךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְּרוּחָה לְקַרְאָה כָּל-
בְּשָׁם וְהַזְּהָבָרְאָה שְׁכָם אַחֲרֵי h.e. Exspecta-
te me , ait Dominus , in die resurrectionis
meæ in futurum: quia judicium meum ,
congregem gentes , ut colligam regna ad effun-
dendum super eos indignationem meam o-

mnem iram nasi mei, ut igne zeli mei eonsumatur omnis terra. Qvia tunc convertam ad populos labium electum ut invocent omnes in nomine Domini, colendi eum bumero uno. Qvod autem in loco hoc per L. E. denotetur Lingua Hebræa, probat R. Aben Esra, hoc modo: qvia subjicuit statim: **לְקֹרְוָא כְּלָם בְּשֵׁם יְהוָה** ut invocent DEUM nomine יהוה, qvod in nulla alia, præter Lingvam Hebræam, fieri potest, qvare hæc verba subjungit: **וַתִּהְפְּכוּ לְעֹבֶד חַשֵּׁם לְבָזֶן** בשפָה ברורה לשׂון הקורש שְׁבָה לברה נקרא **בְּשֵׁם הַנְּכָבוֹת** b. e. convertentur ad colendum DEUM solum labio Electo, b. e. Lingua Sancta qvia in illa sola vocatur & invocatur nomen gloriosum. Certe nec Græci ullam harum quatuor literarum in Alphabeto suo habent, non enim reperitur apud illos Jod consonans, nec aspiratio in medio vel fine, ut nec Vau consona. Idem alii probant per speciem Kabalæ, quæ ipsis venit nomine Gematriæ, dicunt enim **שְׁפָה אֲחַת** & æqvivalere his: **לְשׂוֹן הַקּוֹרֵשׁ** Lingva Sancta. Tamen qvicqvid sit de loco isto,

si unquam locum hunc N. L. defensores nobis objecerint, & argumentati fuerint ex eo, qvod per labium electum intelligatur nova Lingva, tum producant rationes etiam, qvare hic non possit intelligi L. Hebræa, qvæ in Paradiso electa fuit, ut homini innocentie conduceret: & unde venia ipsis pervertendi sensum Scripturæ loci, qvi agit de primo Christi adventu.

§. XX. Supereft adhuc ut attingamus sententias illorum qvi diversum a nobis hac in re sentiunt, qvas in duas disponimus classes, in prima eorum, qvi assignant beatis Lingvam aliam præter Hebræam, in mundo usitatam; in secunda illorum, qvi beatis promittunt novum Linguæ idioma. Quos in classem primam reduximus, sunt vani; utpote illi qvi lingvam suam etiam pro primigenia venditant, & hinc probabilius eam etiam fore beatorum lingvam asserunt; sed argumentum illorum qvam sit futile in superioribus est demonstratum, ubi de primævitiate L. H. disserui-

ruimus; sunt hi fere illi qui pro lin-
 gva Cimbrica & Chinensi pugnant. Si-
 miles his sunt qui ex eo lingvam græcā
 volunt beatis competere, quia N. T.
 græco sermone est exaratum, sed quam
 parvi momenti sit ratio, cuivis facile
 patet; & quidni possemus & nos si-
 militer ratiocinari ex idiomate V. T.
 hebræo? ad quod si quid dicunt, sibi
 responsum putent. Tribuunt etiam lin-
 gvam Syriacam beatis, ideo quod Chri-
 sto salvatori fuerit vernacula, quod ta-
 men non est verum, nisi de lingua Sy-
 riaca late accepta, quæ Babylonicam,
 Maroniticam & Hierosolymitanam, quæ
 ipsi fuit vernacula, ambitu suo compre-
 hendit. Si, quos recensuimus, ob ali-
 quam veritatis umbram risu sunt ex-
 cipiendi, certe singularis homo (nomi-
 ne Girolamo Ruscelli, patria Venetus)
 qui per suadere voluit orbi lingvam I-
 talicam beatorum choro esse convenien-
 tissimam; imo dicere non erubuit lin-
 gas omnes ante consumationem mun-

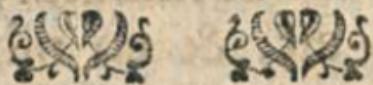
di esse cessaturas, & in earum omnium locum ab omnibus nationibus lingvam Italicam suscepsum iri, ratio ipsi valde firma: Qvia Papa Romanus ea utitur. Egregia sane ratio & digna quam cum auctore suo atro carbone Gallicus quidam scriptor notaret.

§ XXI. In altera classe ponimus eos, qui linguam prorsus novam beatis in usu fore contendunt. Rationes illorum hoc redeunt: (N) Qvod DEUS primis hominibus lingvam hebraicam infuderit; & Ecclesiæ nascentis primordio, multarum lingvarum *χάραξις* Apostolis concesserit; unde verisimile dicunt esse beatis etiam novam peculiarem, a DEO infundi, lingvam: sed quid obstat quo minus DEUS infundendo recurrat ad lingvam hebraicam, verisimile enim est homines in cælo ita locuturos quemadmodum locuturi fuissent, si in statu concessæ innocentia permanissent. (P) Qvod Paulus 2. Cor. 12. dicat: *ἡ ἡγεμονία ἀπόντα δύναται*, qui tamen locus contra nos non est; sive ex-

explicetur cum Theodoreto, qui dicit hebraismum hic latere, & poni audire pro videre, ut sit passim in Prophetis; ut sensus sit, Paulum multa vidisse mira: pulcritudinem Paradisi, Cloriam Christi &c. sive literaliter de auditione; audivit nimirum Paulus ibi talia quæ in hac vita nobis sunt incognita', utpote; arcana quædam Evangelii, id quod in hoc raptu se accepisse profitetur Gal. 1. 12: quam sententiam probabiliorem reddit etiam τὸ πῆμα, quod non significat modo verbum, verum etiam rem, ut videre est apud Lucam c. 2. 15. & sic sensus es-
set: audivit Paulus res miras & imper-
scrutabiles, qvas in Ep. ad Rom. c. 11:38.
Adhuc miratur: nil ergo officit nobis locus iste Paulinus, quomodo cunq; sive hoc, sive illo modo sumatur, tamen con-
tra nos non est, & eo nihil evincetur contra nos, ut remoto usu L. H. alia nova substituatur. (3) Qvod Zoph. 3.8. inferatur lingua peculiaris per labium electū:
sed cur obvertunt nobis locum hunc,
cum de primo CHRISTI adventu eum

exponant Theologi, & si locus iste age-
ret de secundo adventu salvatoris, quid
obstat : quo minus per labium electum
L. H. possit intelligi. (6) Qvod vero
Joh. Salas L.H. svavitatem, copiam &
perspicuitatem carpat ; tum id factum
est dignum indignatione omnium :
& si Salas procederet in conspectum
B. Lutheri : Mart. Flacii : Gerhardi :
Glassii & multorum aliorum, qui satis
Lingvæ hujus laudes ac fructus ape-
ruerunt: certe magno cum pudore cri-
patis naribus exitum quæreret. Sed
cum vela jam sint contrahenda ex-
clamamus cum angelis, eri-
mus enim *ἰσάγγελοι,*

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאֹתָן

Ως Μάσωτις Ἱερᾶισι Θέλεις πείθεσθαι Αδελφὲ
Κὰν εἰδένης σοι ἄλις & τὰ δέοντα παρεῖναι·
ἐκ κραδίας διὸ ἔυχαμαι, Θεον̄ σύγλασον ἡμεν
ὅτε χαριζόμενον σοι, τὴν μελέτην τε ἔχοντα.
Ολβίος ἀλλὰ ἔσῃ, Διάγυαν μὴ νόσφι μεριμνῶ,
ἵς ἔρδειν πάντας Μάσωτας χρὴ θεραπονῆσε.

Affectu fraterno
scr.

E. CAJANUS.

Ahrade kåre frände/

Gimlens Lius och steen / bortskin-
grar nattenes mörcker/
När het om morgonen först / kring
verldenes widda sig hastar/
Kommer och stundom Moln och sätter
sig rätt uti vågen
Att thes dågliga steen / får intet wijsas
åth verlden/
Doch måst wil sin öfliga tienst / förkla-
ra moet alia.

G

Lij.

Lijka ett Sinne med Fljst / af Wlshhet
och stickliga Snâlhet/
Kastar af sig sin mörca · dunckla Drâcht
och ly'er af klarheet.
Men mootgång/ swåra wilfor och meer
månd' hindra så mången/
Doch når möda / besivâr / vid tjd och
och tinnarna lägges
Bringa the Sinnen i Flor/ och föda en
nönsammer lefnadt
Endast Lârdom och Dngd / bezijra en
Kropp uti verlden.
Lycka och Wâlgång i thy/ Ehr Frânde/
iag önskar af hiertat
Alt en skymniga Moln/ Ehr göra mått
hinder i vägen/
Och uti Himmelen sidst / når Kroppen
och Siä en föreenes
I det hårliga Språk / tå tala må som
I hu menen
Alt uti Himmelen skal blij brukad i ewi-
ga tijder.

GUSTAVUS CAFANUS.

Una fuit primum mortalibus indita Lingua,
Ut per eam Concordia, paxq; alerentur in orbe
Sublimi ast homines postquam voluere ferire
Sidera vertice, & ad cælos transferriet altos,
Protinus. Ecce soni variant: non amplius una
Lingua fuit, verum variae, varias quoq; mentes
Indiderat homini que, discordes facientes
Cunctos, sic plures factæ illæ pæna fuerunt.
Ast que lingua homines maneat jam Cœli-
ca regna

Qui cepere, doces frater, sic te quoq; monstras
Felicitis studio vitæ ejus rite teneri.

JO. CAFANUS.

